

הסקר החברתי – 2006

הסקר החברתי – 2006

1. מבוא

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית עורך זו השנה השביעית את הסקר החברתי¹. מדובר בסקר דעת קהל, אשר נועד להתרשם מתחושת הרווחה ומתחושת הביטחון החברתי של הציבור בישראל, ומעמדותיו בסוגיות חברתיות שונות. כמדי שנה גם השנה הקפדנו להמשיך ולשאול מספר שאלות בניסוח זהה לשנים קודמות, כדי להבטיח שבתחומים אלה, בהם נשאל הציבור כמה וכמה פעמים, תהיה בידינו אינדיקציה למגמות ברורות בעמדותיו. כמו כן, שוב כבשנים קודמות, שאלנו מספר שאלות חדשות בתחומים, הנוגעים לרווחת הציבור, שנבחרו בשל היותם במוקד הדיון הציבורי לאחרונה. הסקר מהווה תוספת חשובה והשלמה לתמונת המצב החברתית הכלולה בדו"ח השנתי של המרכז.

ערכנו השנה שלושה סקרים (בפברואר, ביולי ובספטמבר), חלקם מלאים וחלקם כללו את שאלות "מדד טאוב". כל אחד מהמועדים מייצג תקופה שונה של השנה, להלכה לפחות, בכל הנוגע לחברה ולכלכלה, ולממדים הביטחוניים והמדיניים. שנת 2006 הייתה עמוסת תהפוכות ומעניין לבחון, האם ועד כמה האירועים התכופים לאורך השנה השפיעו על תחושת הביטחון החברתי של הציבור כמתבטא ב"מדד טאוב" ועל יתר תוצאות הסקר. סקר פברואר נערך בתקופה שבראשות הממשלה עמד עדיין אריאל שרון, והתחזיות להמשכיות תהליכי ההתאוששות הכלכלית והמדינית היו בשיאן. סקר יולי נערך לאחר הקמת הממשלה החדשה בראשות אהוד אולמרט ולאחר שמערכת הבחירות הדגישה את "סדר היום החברתי", וסקר ספטמבר נערך לאחר תום מלחמת לבנון השנייה ועם ראשית החזרה לשיגרת החיים.

באופן כללי, ואולי גם מפתיע במקצת, תוצאות הסקרים מצביעות על המשך המגמות שנצפו ב-2005, עליהן נעמוד ביתר פירוט בהמשך. בתוכן בלטו בתוצאות הסקר שתי מגמות עיקריות:

---

¹ הסקר נערך מדי שנה באמצעות חברת חנוך ורפי סמית – ייעוץ ומחקר בע"מ.

ראשית, נמשכת מגמת השיפור, גם אם היא איטית, בתחושה של המשיבים לגבי ביטחונם החברתי. דבר זה בא לידי ביטוי הן כאשר הם נשאלים על מצבם הנוכחי, והן כאשר הם נשאלים על מצבם יחסית לעבר, ועל ציפיותיהם לעתיד. יחד עם זאת, שיעור המשיבים "שהכנסתם אינה מספקת לצורכי הקיום הבסיסיים, או שהיא מספקת בקושי" הוא יציב וכולל בתוכו שליש מכלל המשיבים (ליתר דיוק אף נראית ירידה, מ-36 ל-32 אחוז בשיעורם בין 2005 ל-2006). גם שיעור המשיבים שמצבם הורע לעומת השנים הקודמות יציב באופן כללי, שיעור גבוה יחסית, כאשר גם בו מסתמנת מגמת ירידה קלה בלבד, מ-38 אחוז ב-2005 ל-35 אחוז ב-2006.

שנית, למרות האירועים הביטחוניים, וההתפתחויות הכלכליות והפוליטיות, הציבור סבור שהטיפול בסוגיות החברתיות הוא בעל חשיבות רבה יותר מאשר טיפול בסוגיות הביטחוניות. יש להניח, שהדבר נובע מהשיעור הגבוה – שליש מהציבור – הממשיך לחוש את הפגיעה בביטחונו החברתי. הדבר בולט במיוחד בתשובות המשתתפים בסקר שנערך לאחר המלחמה (ראה פירוט בסעיפים 7 ו-8). להלן נציג בסעיף 2 את "מדד טאוב" ובסעיפים הבאים יוצגו תוצאות הסקר לפי הנושאים השונים.

2. "מדד טאוב" לתחושת הביטחון החברתי

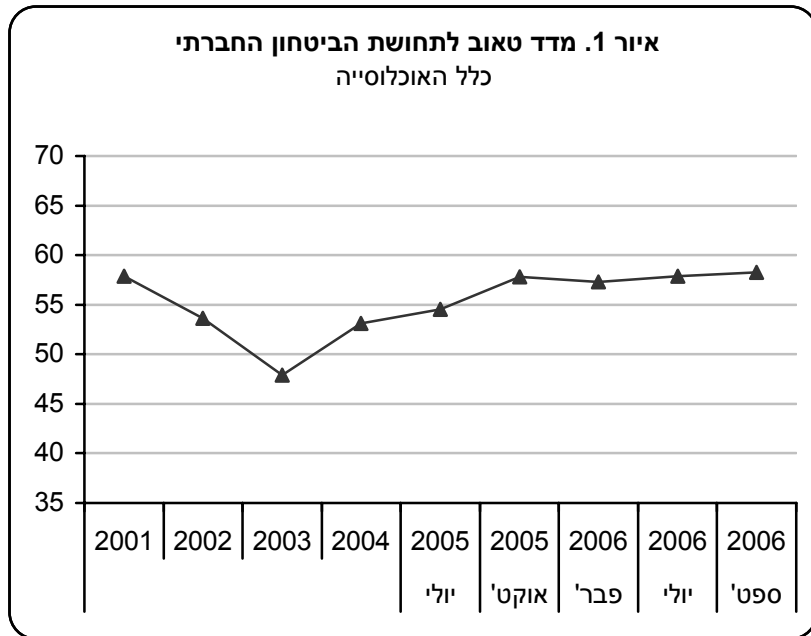
בשנה שחלפה פיתחנו מדד, המאפשר לקבל תמונה כוללת יותר על תחושת הביטחון החברתי, מעבר למה שניתן ללמוד מתשובות לשאלות בודדות. "מדד טאוב" מאגד את התשובות שניתנו בסקר לקבוצה של שאלות, הנוגעות ישירות במרכיבים הבסיסיים ביותר של תחושת הרווחה החברתית. מדובר בעיקר בשינויים ברמת החיים, בתחושת החשיפה לאלימות, בביטחון כלכלי בסיסי, ובחשש מפני אבטלה. להלן נצביע על המגמות עליהן מצביע מדד טאוב כפי שעולה משלושת הסקרים שערכנו ב-2006, ובהשוואה למדד בשנים הקודמות.

"מדד טאוב" הממוצע (לנקודות הזמן בהן הוא נמדד)², המחושב לכלל אוכלוסיית הסקר בשנת 2006 עומד על 57.8, לעומת 56.2 נקודות ב-2005

² להלן בכל מקום בו אנו מתייחסים למדד טאוב, או לשאלות שנשאלו מספר פעמים במהלך אותה השנה, כאשר מופיע מספר אחד המייצג את אותה השנה, מדובר בממוצע התשובות לשאלות שנשאלו באותה השנה.

(נזכיר כי המצב האופטימאלי הוא 100, והמצב הגרוע ביותר מתבטא בציון 0). עוד מעניין לציין, שהמדד עלה ברציפות, אמנם באופן מתון, במהלך 2006, מ-57.3 ל-58.3.

המדד חזר ב-2006 לרמה שהייתה בשנה הראשונה למדידתו – 2001. בתקופה שאחרי 2001, במהלך השנתיים 2002-2003, המדד ירד בצורה תלולה לכדי 47.9 נקודות. באותה תקופה שיקפה הירידה של המדד את התערערות הביטחון החברתי של הציבור בשל העמקת המיתון הכלכלי, הגידול בשיעורי האבטלה והקיצוצים בתקציבי הרווחה, ובעיקר בתקציבי הבטחת הכנסה. מאז שנת 2004 חל מפנה בתחושת הביטחון של הציבור, כפי שמשקף מעלייה רצופה של המדד, למרות האירועים המלחמתיים בצפון. הרציפות והעקביות של הנתונים מצביעה על כך, שככלל אפשר לומר שתחושת הביטחון החברתי של הציבור בשנת 2006 דומה לתחושה שהייתה לו בשנה שנחשבת לאחת השנים הטובות מבחינה כלכלית וביטחונית בעשורים האחרונים, כאמור, שנת 2001.³

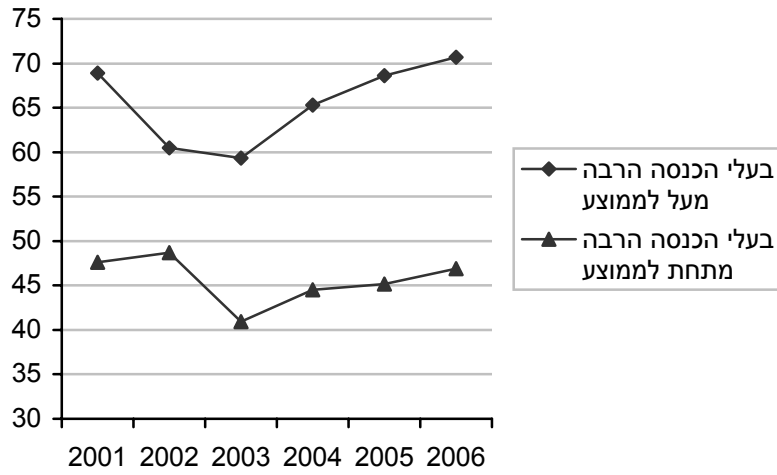

³ נזכיר, כי שנה זו קדמה לתכנית הכלכלית, אותה אימצו קובעי המדיניות ב-2002. התכנית נועדה לחדש את הצמיחה הכלכלית ולהקטין את המגזר הציבורי במשק.

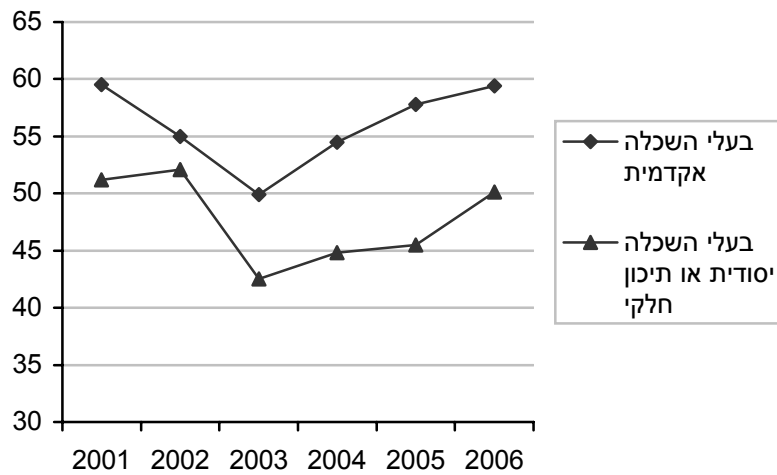
יחד עם זאת, הנתונים הללו מתייחסים לאוכלוסיית הסקר בכללותה ומסתירים הבדלים גדולים ברמת הביטחון החברתי בין קבוצות אוכלוסייה שונות. המדד המחושב עבור האוכלוסייה המדווחת על רמת הכנסה "הרבה מעל הממוצע" עמד בשנת 2005 על 68.6 נקודות, בו בזמן שהנתון עבור האוכלוסייה עם רמת הכנסה "הרבה מתחת לממוצע" הגיע לכדי 45.2 נקודות בלבד. ב-2006 היו המספרים 70.7 ו-46.9 בהתאמה. יתירה מזאת, מגמת השיפור שהתפתחה במשך 2006 לגבי הקבוצה בעלת ההכנסה הנמוכה ביותר, מגמה ברורה ובולטת (49.4 לעומת 43.6), נקטעה בספטמבר והמדד ירד ל-47.6, תופעה שלא נצפתה לגבי בעלי ההכנסה הגבוהה ביותר. להיפך בקרב קבוצה זאת נצפתה ירידה בין פברואר ליולי (מ-71.8 ל-68.4) ושוב עלייה מיולי לספטמבר, ל-72.7. בסך-הכל המגמה של צמצום הפערים בתחושת הביטחון החברתי בין קבוצות ההכנסה השונות, שהחלה להסתמן ובלטה בסקר שנערך ביולי, התהפכה בסקר של ספטמבר.

ההבדלים בין קבוצות האוכלוסייה לפי רמות ההשכלה השונות בולטים הרבה פחות. לאורך התקופה ירדה תחושת הביטחון של בעלי ההשכלה הנמוכה בין 2001 ל-2003 ולאחר מכן היא עלתה בהתמדה, אך לא חזרה לרמתה ב-2001. תחושת הביטחון החברתי בקרב בעלי השכלה אקדמית עברה מסלול דומה, וב-2006 היא כבר השיגה את רמתה ב-2001. מעבר לכך, אפשר לציין, שבמהלך 2006 הייתה ירידה קלה בתחושת הביטחון החברתי של בעלי ההשכלה האקדמית, אך נרשמה יציבות או אפילו עלייה קלה בתחושת הביטחון החברתי של בעלי ההשכלה הנמוכה.

איור 2. מדד טאוב לתחושת הביטחון החברתי
לפי קבוצות הכנסה

איור 3. מדד טאוב לתחושת הביטחון החברתי
לפי רמת השכלה

למרות ההבדלים הרבים בעמדות של קבוצות האוכלוסייה השונות בשאלות רבות, הרי הממצא הבולט הוא שמגמת השיפור ב"מדד טאוב" בין 2004 ל-2006 משותפת לקבוצות האוכלוסייה השונות, כולל הקבוצות החורגות לעתים בתשובותיהן מן הממוצע. יחד עם זאת קיימים הבדלים מעניינים: בשנת 2003 הייתה ירידה חדה בתחושת הביטחון של האוכלוסייה החרדית אך במהלך שלוש השנים האחרונות היא שבה וכמעט חזרה לרמתה הקודמת. עם זאת, ההתאוששות נעצרת ב-2006. אנו נוטים לייחס זאת לקיצוץ הדרסטי שבוצע באותה שנה בקצבאות הילדים, ולהחזרת חלק מהקצבאות לאחר-מכן והסתגלות למצב החדש. תופעה דומה חווה האוכלוסייה הערבית. גם שם הייתה ירידה עד שנת 2003, אך החל ב-2004 השתנה הכיוון וישנה התאוששות הדרגתית, הנמשכת גם ב-2006. גם כאן נראה לנו, שיש לייחס את תחושות הציבור הערבי בעיקר לקיצוצים בקצבאות הילדים ולהרעה בתנאי ביטוח האבטלה. תמונה שונה לחלוטין נראית אצל העולים, כאשר השנה הקשה ביותר הייתה דווקא 2002 ושנת 2006 מציינת שיפור ניכר ביחס לכל השנים הקודמות. ייתכן שניתן לייחס את השיפור בתחושתם של העולים לשיפור שחל ברמת האבטלה בשנים 2005-2006.

מדד טאוב: הבדלים בתחושת הביטחון, קבוצות נבחרות

	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
חרדים	58	58	58	50	60	56	
ערבים	53	52	46	44	49	51	
עולים	57	50	49	50	47	54	

ההבדלים בין קבוצות הגיל אינם גדולים במיוחד, כך גם ההבדלים בין נשים לגברים. יחד עם זאת, לגבי ההבדל לפי גיל, אפשר לומר, שצעירים, בני 18-24 בדרך-כלל מרגישים בטוחים יותר חברתית. לעומתם, הקבוצה העיקרית בחברה הנושאת בעול הפרנסה, בני 30-64, הם גם אלה שביטאו את תחושת הביטחון החברתי הנמוכה ביותר. ממצא מפתיע שהתגלה בסקר הוא, שתחושת הביטחון החברתי של בני 65+ הייתה גבוהה יחסית לקבוצות בגיל העבודה, כמעט לכל אורך התקופה. ייתכן שהדבר קשור למציאות החיים בפנסיה – מצד אחד, אמנם קיימת תלות בפנסיה ובקצבת הזיקנה של הביטוח הלאומי, שאיננה גבוהה, אולם מצד שני, החששות שונים מהחשש מפני אבטלה או מפני כישלון כלכלי.

בסיכומו של דבר, הסקרים שנערכו ב-2006 מצביעים על שיפור איטי מאד אך רצוף בתחושת הביטחון החברתי של כלל הציבור, ללא תהליך מקביל בכיוון של צמצום הפערים החברתיים.

3. רמת החיים

בכל הסקרים שאלנו מספר שאלות בכל הקשור לתחושות הציבור באשר לרמת החיים והשינויים החלים בה. שאלנו ביחס לרמת חייו הנוכחית של הציבור, על השוואתה לעומת העבר הקרוב מצד אחד, ועל הציפיות לעתיד מצד שני.

השאלה הראשונה הייתה, "באיזה מידה רמת הכנסתך מאפשרת לך ולמשפחתך לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים?"

התשובות מצביעות על כך, שבמהלך השנים 2001-2005 הלך וגדל שיעור המשפחות החלשות, שהצביעו על קושי. מגמה זו השתנתה לראשונה בשנה האחרונה, 2006, ושיעור המשפחות שדיווחו כי הכנסתם כלל לא מאפשרת, או מאפשרת רק בקושי לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים, ירד מ-36 ל-32 אחוז. בהשלמה לכך עלה השנה שיעור המשפחות הסבורות שהכנסתן מאפשרת להן עמידה בצורכי הקיום ללא קשיים מרובים או ללא קושי. אין ספק, שהסקר מגלה ב-2006 שינוי לטובה לעומת השנים האחרונות, עם זאת, בראייה ארוכת טווח יותר, המצב היה טוב יותר בשנת 2001.

הכנסה וצורכי קיום						בסיסיים (אחוזים) כלל לא מאפשרת ומאפשרת בקושי מאפשרת במידה סבירה מאפשרת ללא קשיים מרובים וללא קושי
2006	2005	2004	2003	2002	2001	
32	36	34	31	34	28	כלל לא מאפשרת
41	41	43	47	46	45	ומאפשרת בקושי
						מאפשרת במידה סבירה
						מאפשרת ללא קשיים
27	23	23	22	20	27	מרובים וללא קושי

השאלה השנייה בתחום זה בדקה את הערכת הנשאלים לגבי רמת הרווחה שלהם בהשוואה לשנתיים-שלוש הקודמות: "אם תשווה את רמת החיים שלך ושל משפחתך היום לעומת לפני שנתיים-שלוש, האם

לדעתך: (חל שיפור ניכר, חל שיפור מסוים, לא חל כל שינוי, חלה נסיגה מסוימת, חלה נסיגה רבה)?

מסתבר כי חלה ירידה בחלקם של הסבורים שמצבם הורע לעומת השנים הקודמות (רק ב-2001 שיעורם היה נמוך יותר). כשליש מהציבור (ליתר דיוק, כ-35 אחוז) סבורים שמצבם הורע במידה רבה או במידת מה וכ-20 אחוז סבורים שמצבם שופר במידה זאת או אחרת. אמנם חלקם של המשיבים שחל שיפור במצבם איננו בירידה לעומת השנים הקודמות אך הוא פחות ממחצית ממי שסבורים שלא חל כל שינוי במצבם. בהשוואה של 2006 לעומת ראשית שנות האלפיים, הציבור רחוק מההערכה החיובית שהייתה לו על מצבו לעומת העבר הקרוב.

2006	2005	2004	2003	2002	2001	המצב לעומת העבר (אחוזים)
19	20	13	8	17	26	שיפור ניכר או מסוים
46	42	38	34	37	50	לא חל כל שינוי
35	38	49	58	46	24	הרעה מסוימת או רבה

שאלנו את הציבור על הציפיות לשינויים בעתיד: **"האם אתה צופה שמצבך ומצב משפחתך הכלכלי ישתנה בשנה הקרובה?"** שאלה זו נכללה בסקר החל בשנת 2004, והתשובות עליה מגלות, שבסך-הכל הציבור בישראל אופטימי לגבי העתיד, ושיעור הסבורים שמצבם ישתפר בעתיד גבוה פי שניים לערך משיעור הסבורים שמצבם יורע. ניכרת אף עלייה מסוימת באופטימיות של הציבור ב-2006.

2006	2005	2004	ציפייה לעתיד (אחוזים)
13	16	13	תחול הרעה רבה או הרעה מסוימת
58	58	47	לא יחול כל שינוי
29	26	40	יחול שיפור מסוים או שיפור ניכר

בדקנו האם התחושות לגבי כלל האוכלוסייה רווחות בכל שכבות הציבור, או בולטות בקרב קבוצות מסוימות ושונות אצל אחרות. התמקדנו בשלושה מקבצים של האוכלוסייה, בהבחנה לפי הכנסה, לפי השכלה וכן בשלוש קבוצות מובחנות: חרדים, ערבים ועולים. לגבי השאלה, **האם ההכנסה מספקת לצורכי הקיום הבסיסיים**, ההבחנה בין בעלי הכנסה גבוהה הרבה מעל הממוצע לבין בעלי הכנסה

נמוכה במידה רבה מהממוצע, מגלה את השפעתה הצפויה של ההכנסה על התשובות (ראה פירוט של הממצאים בלוח 1 בנספח). לאורך הזמן מסתבר, ששיעורם של בעלי ההכנסה הגבוהה, שהשיבו שהכנסתם מאפשרת להם לממן את צורכי הקיום הבסיסיים ללא קושי או כמעט ללא קושי, אף נמצא בעלייה (אפילו יחסית ל-2001) ותהליך השיפור היה רצוף מאז 2003. לעומת זאת, שיעור בעלי ההכנסה הנמוכה מאוד (לעומת הממוצע), שהשיבו שהכנסתם אינה מאפשרת להם לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים או שמאפשרת אותו בקושי, נע לאורך כל התקופה בטווח שבין 58 ל-68 אחוז (השיעור הגבוה ביותר של החלשים נמצא ב-2005 וב-2006 עדיין עמד השיעור על 64 אחוז מכלל המשיבים). הממצא הבולט איננו עולה משינויים המתגלים משנה לשנה בסקרי המרכז, אלא מעוצמת הממצא, שכשני-שליש מבעלי ההכנסה הנמוכה מדווחים שהכנסתם אינה מאפשרת להם לממן את צורכי הקיום הבסיסיים או שמאפשרת אותו בקושי.

שיעור בעלי ההשכלה האקדמית שהכנסתם מאפשרת מימון צורכי הקיום הבסיסיים ללא קושי נמוך בהרבה משיעור בעלי ההכנסה הגבוהה – מדובר ב-2006 על פחות ממחצית – 34 אחוז בקרב אקדמאים לעומת 73 מבין בעלי ההכנסה הגבוהה (שיעור זה בקרב האקדמאים מעיד על עלייה לעומת שלוש השנים הקודמות). במקביל לכך, שיעור בעלי ההשכלה האקדמית המדווחים כי הכנסתם אינה מאפשרת קיום בסיסי או שמאפשרת בקושי, כמעט רבע, נמוך בהרבה מהשיעור המקביל אצל בעלי ההכנסה הנמוכה, אולם זה איננו שיעור מבוטל (לוח נספח 1). בדקנו בנפרד את תשובותיהן של שלוש קבוצות באוכלוסייה – ערבים, עולים, וחרדים. לוח נספח 1 מצביע על כך, שתחושת העולים לגבי מצבם השתפרה באופן ניכר. בין 2004 ל-2006 חלה עלייה בתחושת הרווחה שלהם (כנגזר מהיכולת שלהם לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים ללא קושי) – 30 אחוז מהעולים מדווחים ב-2006 שהכנסתם מאפשרת להם לממן את צורכיהם הבסיסיים ללא קושי, לעומת 13 אחוז בלבד ב-2004. הממצא הבולט עוד יותר, המשלים את אותה תחושה, הוא הירידה שחלה, לעומת השנים הקודמות, בשיעור המדווחים מתוך העולים, על כך שהכנסתם מאפשרת עמידה בצורכי הקיום בקושי: 32 ב-2006 לעומת 50 אחוז ב-2004 וב-2005, ואף 48 אחוז ב-2001. ממצאים אלה מחזקים לכאורה את התחושה, שתהליך הקליטה וההתערות של העולים בחברה הישראלית נמשך ומתקדם (עם זאת, יש מקום להעמיק את הבדיקה).

לעומת זאת, עולה מתוצאות הסקר כי מצבה של **האוכלוסייה החרדית**, המוגדרת בדרך-כלל כאוכלוסייה חלשה, הורע באורח משמעותי. בעוד שב-2001 כשליש מהאוכלוסייה החרדית דיווחו כי הכנסתם מספקת בקושי לצורכי הקיום הבסיסיים (שיעור גבוה בפני עצמו), הרי שמשנה לשנה חלה עלייה בחלקם של "החלשים מאוד" מקרב החרדים: חלקם עלה באופן ניכר, לכדי 45 אחוז ב-2006. בהשלמה לכך, אף ירד (משנת 2003) שיעור המדווחים מתוכם, כי ההכנסה כן מאפשרת להם את צורכי הקיום הבסיסיים ללא כל קושי – ב-2003 דיווחו 21 אחוז כי הכנסתם מאפשרת עמידה בצורכי קיום ללא קושי אך ב-2006 רק 12 אחוז. ברור, שממצאים אלה מבטאים את הפגיעה הקשה בתחושת הרווחה המינימאלית של הציבור החרדי, במיוחד לאחר 2003, כתוצאה ממדיניות הממשלה אשר קיצצה בקצבאות הילדים בצורה קשה.

גם מצבה של **האוכלוסייה הערבית** הורע מאוד במהלך השנים האחרונות, כפי שעולה מן הסקר. הדבר בולט במיוחד לגבי האוכלוסייה, שהכנסתה מספיקה בקושי לכיסוי צורכי הקיום הבסיסיים. חלקה של אוכלוסייה זאת גדול יותר בקרב הערבים מאשר בקרב החרדים, ולמעשה מדובר ברוב מקרב ציבור זה – 55 אחוז. אנו מניחים כי בנוסף לפגיעה הנובעת מקיצוץ קצבאות הילדים (המשותפת לציבור זה ולציבור החרדי), גם ההרעה בתנאים המאפשרים קבלת דמי אבטלה החריפה את התחושות הקשות הנובעות מחוסר האפשרות לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים. יחד עם זאת, צריך לזכור, שמצבם של הערבים היה הרבה יותר חמור, לפי העולה מסקרי המרכז, בנקודת הפתיחה, דהיינו ב-2001 – כבר בשנה זו 48 אחוז מן הערבים דיווחו, כי הכנסתם מספיקה בקושי כדי להתקיים לעומת 32 אחוז מן החרדים.

המשך הבדיקה של התחושות בקרב הציבור לעומת השנים הקודמות (ראה להלן), מגלה בבירור את התרחבות הפערים (בייחוד הבחינה של התוצאות בחיתוך לפי הכנסה): שיעור בעלי ההכנסה הגבוהה, הסבורים שמצבם הורע לעומת השנים הקודמות, היה הנמוך ביותר ב-2006 (17 אחוז). לעומת זאת שיעור בעלי ההכנסה הגבוהה שדיווחו כי מצבם שופר היה הגבוה ביותר (למעט 2001) – דומה כי תוצאות הסקר מצביעות על כך, שתקופה זאת "היטיבה" עם בעלי ההכנסות הגבוהות באופן ברור. לעומתם, שיעור הסבורים – מבין בעלי ההכנסה הנמוכה ביותר – שמצבם הורע יחסית לשנים קודמות, נמוך אמנם לעומת 2002-2005, אך הוא גבוה בהרבה לעומת 2001.

2006	2005	2004	2003	2002	2001	השוואת המצב לעבר, לפי הכנסה (אחוזים)
17	19	31	34	23	18	הכנסה גבוהה – מצב הורע
37	37	29	18	34	52	הכנסה גבוהה – מצב שופר
53	57	69	74	57	36	הכנסה נמוכה – מצב הורע
9	9	8	5	13	15	הכנסה נמוכה – מצב שופר

גם כאשר מתבוננים בממצאים לפי רמת ההשכלה, ניכר שיפור בתחושת הציבור בישראל, יחסית לשנים הקודמות. שיעור האקדמאים, הסבורים שמצבם הורע נמצא במגמת ירידה מאז 2003, והערכתם, שמצבם שופר עולה מאותה שנה. התמונה די דומה גם אצל בעלי ההשכלה היסודית והתיכונית.

2006	2005	2004	2003	2002	2001	השוואת המצב לעבר, לפי השכלה (אחוזים)
31	35	47	62	36	23	אקדמית – מצב הורע
23	21	13	8	21	36	אקדמית – מצב שופר
49	62	65	67	50	32	יסודית – מצב הורע
13	7	1	8	13	17	יסודית – מצב שופר

בניגוד להשוואה המסתמנת כחיובית, לכאורה, של ההווה לעומת העבר, הרי שציפיות הציבור לגבי העתיד אינן כה אופטימיות ב-2006 בהשוואה לשנים הקודמות (לוח נספח 2). הדבר בולט אצל בעלי ההכנסות הנמוכות ביותר, אשר כרבע מהם סבורים שהמצב ישתפר, בדומה לשנה קודמת, אך השיעורים היו גבוהים בהרבה ב-2004. יחד עם זאת, רבע נוסף מתוכם סבורים שהמצב עוד יורע, בדומה לשנת 2005. לעומתם, בקרב בעלי ההכנסה הגבוהה כ-40 אחוז סבורים שהמצב ישופר, ורק שיעור קטן, יחסית, של כ-7 אחוזים סבורים שהמצב יורע. מעניין לציין, כי בעניין זה מצאנו מגמת החרפה במהלך 2006, בה נערכו (כאמור) שלושה סקרים: בתחילת השנה 24 אחוז מבעלי ההכנסה הנמוכה סברו שמצבם יורע בעתיד, ובסוף השנה שיעורם הגיע ל-28 אחוז. ההערכה של בעלי ההשכלה האקדמית באשר להתפתחויות העתידיות כמעט ולא השתנתה, אך היא איננה פסימית (רבים יותר מהם סבורים שמצבם ישתפר לעומת אלה הסבורים שמצבם יורע – 30 אחוז לעומת 12

אחוז). לעומת זאת, בעלי ההשכלה היסודית פחות אופטימיים באשר לשיפור העשוי לחול במצבם בעתיד – רק 26 אחוז סבורים ב-2006 שיחול שיפור לעומת 48 אחוז ב-2004.

מעניין לציין, לגבי הקבוצות בהן הבחנו, כי גם בקרב הקבוצות החלשות, הערבים והחרדים, בעיקר, שיעורי הסבורים שמצבם ישתפר בעתיד היו גבוהים יותר בשלושת הסקרים השנתיים של השנים האחרונות לעומת שיעורי המשיבים שתשובתם העידה על ציפייה להרעה. בהשלמה לשלוש השאלות בתחום רמת החיים, שאלנו עוד לגבי דאגת הציבור לנוכח האפשרות, שאתה או משפחתך תיקלעו למצב של עוני או מצוקה כלכלית? גם מתשובות הנשאלים לשאלה זו מסתמן שיפור באווירה הכלכלית. עם זאת, עדיין כשני-שליש מהמשיבים מביעים חשש מהאפשרות שייקלעו לעוני במידה זו או אחרת.

2006		2005	2004	מידת החשש מעוני (אחוזים)
ספטמבר	יולי			
18	21	27	31	במידה רבה או רבה מאד
49	48	43	44	במידה קטנה או מסוימת
31	32	30	25	כלל לא

לסיכום, ממצאי הסקר מצביעים על עלייה ברמת החיים של הציבור בשלוש השנים האחרונות, הדבר מתבטא בכל השאלות, אך קיים שוני רב בין קבוצות האוכלוסייה השונות והשיפור היה גדול יותר אצל השכבות המבוססות והחזקות.

4. תעסוקה, הכנסה ותנאי עבודה

חיי העבודה של הפרט הם אחד המרכיבים המשמעותיים ביותר בחייו והם, בדרך-כלל, המקור לביטחונו האישי והמשפחתי, כלכלית וחברתית. העבודה מאפשרת לפרט לפרנס את עצמו ואת משפחתו, היא קובעת במידה רבה את הסטטוס החברתי שלו, והיא משפיעה השפעה מכרעת על איכות חייו ועל הערכתו העצמית.

תחום התעסוקה הוא התחום הראשון אשר נפגע עם ראשיתו של משבר כלכלי אך השיפור בו הוא איטי יחסית, גם כאשר המצב של המשק מתחיל להשתפר. גם השנה, בדומה לשנים קודמות, חזרנו ושאלנו את

השאלה: האם אתה או מישהו מבני משפחתך חושש מפיתורין או מכך שלא ימצא עבודה ושיהיה מובטל? (במידה רבה מאוד, במידה רבה, במידה מסוימת, במידה קטנה, כלל לא).

2006	2005	2004	2003	2002	2001	חשש מפיתורין (אחוזים)
						במידה רבה או רבה מאד
24	30	32	42	34	32	
23	22	28	25	22	22	במידה מסוימת
54	49	40	33	44	46	במידה קטנה או כלל לא

הסקר מגלה כי השנה נמשכה מגמת השיפור שנראתה בסקרים שערכנו בשנתיים האחרונות. במשך תקופה די ממושכת החשש מפני אבטלה היה גבוה מאוד בקרב הציבור. השנה, שיעור המשיבים, שהם או אחד מבני משפחתם לא חוששים כלל מפני אבטלה, או שהם חוששים במידה מועטה בלבד עלה ל-54 אחוז, לעומת 49 אחוז בשנה שעברה (2005), ולעומת 33 אחוז ב-2003. בקצה השני, גם מספר החוששים במידה רבה (ובמידה רבה מאוד) ירד בשנה האחרונה מ-30 ל-24 אחוז בשנה האחרונה. אמנם החשש נמצא במגמת ירידה מ-2003, אולם עדיין רבע מכלל הנשאלים מדווחים על תחושת חשש במידה רבה.

החשש מפיתורין גדול בהרבה אצל משיבים שהכנסתם נמוכה, והוא נשאר יציב לאורך השנים ברמה של כ-50 אחוז, אם כי בשנה האחרונה מסתמן שיפור מסוים (ירידה לכדי 39 אחוז – ראה לוח נספח 3). גם החשש מפני הרעה נוספת במצבם (במקרה זה חשש מפיתורין) אצל בעלי ההכנסות הנמוכות גבוה בהרבה. מעניין לציין, שהתמונה לגבי התחושות הללו מתחזקת כאשר מתבוננים בשלושת הסקרים שנערכו ב-2006: רמת החשש מאבטלה ירדה על פני השנה ורמת הביטחון במקום העבודה עלתה בקרב הכל, אפילו אצל בעלי הכנסות נמוכות. עם זאת, שיעורי החשש בקרב בעלי ההכנסות הנמוכות היו גבוהים בהרבה במהלך השנה, גם אם אמנם חלה אצלם מגמת ירידה.

הממצאים לפי רמת השכלה מעידים על כך, שבעלי השכלה האקדמית חוששים מאבטלה פחות מבעלי השכלה יסודית ושביטחונם התעסוקתי השתפר ב-2006 לעומת העבר. ממצא זה בולט אפילו בהשוואה לשנת 2001, המצוינת כשנה הטובה ביותר מאז שהתחלנו לערוך את הסקר (שנה

זו מהווה נקודת התייחסות טובה להשוואה, בהיותה קודמת לתכנית הכלכלית, תכנית הקיצוצים לאחר המשבר ב-2002). יש לציין, כי תחושת הרווחה הניכרת בקרב בעלי השכלה גבוהה לא נמצאת גם אצל בעלי השכלה יסודית ותיכונית חלקית.

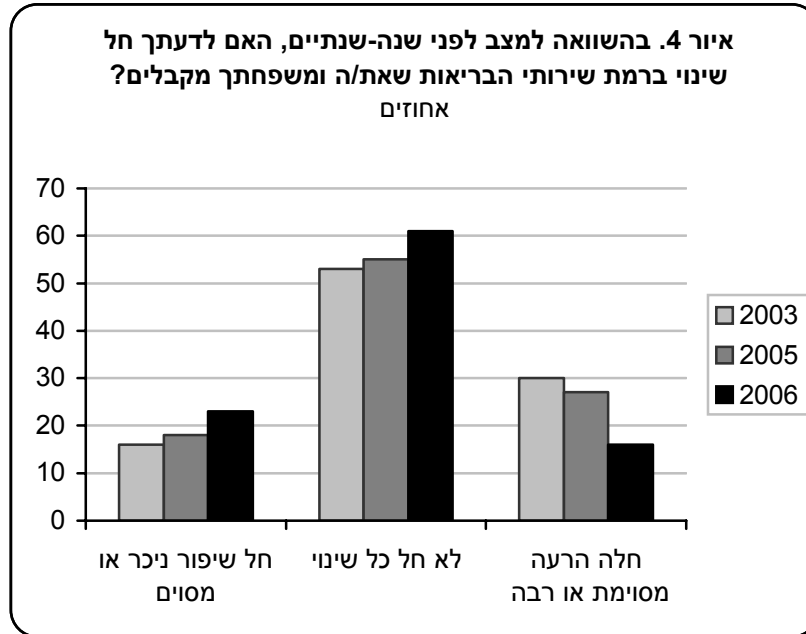
ממצאי סקר 2006 מראים כי העולים היו הרבה יותר בטוחים במצבם התעסוקתי בהשוואה ל-2005. שנת 2006 הייתה גם השנה הראשונה, בה שיעור החוששים מפיטורין בקרב העולים היה משמעותית נמוך יותר משיעור אלה שאינם חוששים מפיטורין. ייתכן שההסבר נובע משילוב בין השיפור במצב הכלכלי והשתלבותם המהירה של העולים בחיי הכלכלה. עם זאת, התמונה הרבה פחות אופטימית בסוף השנה לעומת ראשיתה, כאשר בסוף השנה כמעט 30 אחוז מהעולים מדווחים על חשש גבוה מאבטלה לעומת 16 אחוז בראשיתה. בהשלמה לכך, רק 51 אחוז מרגישים בטוחים במקום עבודתם לעומת 73 אחוז בראשיתה. ללא ספק ניכרים סימנים מדאיגים עוד בטרם הושלם תהליך השיפור.

השיפור בתחושת הביטחון התעסוקתי לא פסח גם על האוכלוסייה החרדית ועל האוכלוסייה הערבית. בקרב החרדים שיעורי החוששים ירדו באופן בולט בשנתיים האחרונות ואצל הערבים השיעור ירד, אך הוא עדיין גבוה (32 אחוז) בהשוואה לקבוצות אחרות! עם זאת עלה בשנה זו שיעורם של אלה שאינם חוששים כלל או חוששים רק במידת-מה מפיטורין – עלייה לכדי כמחצית מהמשיבים, שיעור דומה לנמצא בקרב החרדים ואף דומה לשיעור בקרב העולים (ראה לוח נספח 3).

5. בריאות

בשנים האחרונות הוכנסו שינויים רבים למערך שירותי הבריאות בישראל. סל השירותים שהציבור זכאי לו מעוגן כבר למעלה מעשור בחוק ביטוח בריאות ממלכתי. תושבי ישראל זכאים לשירותים מאחת מקופות-החולים לפי בחירתם (ואף בעלי זכות להחלפתה) ורמת הבריאות נחשבת גבוהה למדי בהשוואה בינלאומית. אולם בשנים אלה נדרש הציבור גם להשתתפות הולכת וגדלה במימון השירותים. מדובר הן בהשתתפות במימון הביקורים אצל רופאים מקצועיים, הן במימון חלק מן הטיפולים החיוניים, השימוש בשירותי צילום, הדמיה ומיכון או מכשור רפואי אחר; וכמובן, גידול ניכר בשיעור המימון המשולם עבור התרופות.

מאז הסקר הראשון שערכנו (כבר בשנת 1999) אנחנו בוחנים את שביעות רצונו של הציבור משירותי הבריאות. חזרנו ושאלנו את הציבור גם השנה על תחושותיו ביחס לשירותי הבריאות שהוא מקבל. זהו אחד התחומים בו עקבנו אחרי תחושות הציבור באופן רציף, והשאלות נשאלו בניסוח קבוע⁴, ולכן ההתרשמות מעוגנת היטב בממצאים ומקבלת משנה תוקף ברצף של הסקרים.

השאלה הראשונה בתחום הבריאות הייתה: בהשוואה למצב לפני שנה-שנתיים, האם לדעתך חל שינוי ברמת שירותי הבריאות שאת/ה ומשפחתך מקבלים?

הממצאים ב-2006 מראים שחל שינוי בשביעות הרצון של הציבור מהשירותים שהוא מקבל. בעוד שב-2003 וב-2005 שיעורם של הסבורים

⁴ השאלה על שירותי הבריאות הופיעה בכל שנות הסקר, אך בשנים 1999-2002 וגם ב-2004 הניסוח התייחס לשירותי הבריאות באופן כללי, ובשנים 2003, 2005, ו-2006 התייחסנו בשאלה לשירותי הבריאות של הנשאל באופן אישי – כלומר, לשירותים שהוא ומשפחתו מקבלים.

שחלה נסיגה בטיב השירותים היה גבוה מחלק הציבור הסבור שחל שיפור, הרי שב-2006 התמונה התהפכה.

מעניין לציין, כי ברמות ההשכלה וההכנסה הנמוכות ביותר ההערכה ששירותי הבריאות השתפרו הייתה הגבוהה ביותר – לעומת ממוצע כללי של כ-4 אחוזים, אשר הצביעו על שיפור רב בשירותי הבריאות, 12 אחוז מבעלי ההשכלה היסודית וממסיימי תיכון-חלקי סברו כך וכ-7 אחוזים מבעלי ההכנסה הנמוכה ביותר. גם 12 אחוז מקרב הערבים סברו שחל שיפור ניכר בשירותי הבריאות. לעומת זאת, כ-5 אחוזים היו סבורים שחלה ירידה רבה בשירותי הבריאות, ולא הייתה שונות רבה בין הקבוצות.

הסתבר כי לגיל יש השפעה, וככל שהמשיבים היו מבוגרים יותר הם נטו להשיב, שרמת שירותי הבריאות שלהם ירדה. משמעות הדבר היא, שהמשתמשים, ששירותי הבריאות אמורים להיות נגישים להם יותר, ושהם המשתמשים "הכבדים" בשירותים, מרוצים פחות מכלל הציבור. התשובות על השאלה השנייה ששאלנו בתחום הבריאות חשפו את אחד הממצאים החמורים בתחום זה והן מאוששת ממצאים דומים מסקרים נוספים שנערכו בקרב הציבור⁵:

שאלנו את הציבור: האם אתה, או מישהו מבני משפחתך, נמנע בשנה האחרונה מקבלת שירות רפואי נחוץ, כגון ביקור אצל רופא, רכישת תרופות או ציוד רפואי וכו', בגלל המחיר שנדרשת לשלם עבור השירות?

זאת השנה הרביעית ברציפות, שאנו שואלים שאלה זאת, והתמונה העולה מהתשובות מדאיגה ביותר. שיעור המשיבים, שנאלצו לוותר על קבלת שירות רפואי נחוץ לפחות פעם אחת במשך השנה האחרונה עלה בכל השנים על 20 אחוז. הממצא המדאיג במיוחד הוא, שהשיעור גבוה בקרב הקשישים שהשתתפו בסקר (30 אחוז), ובקרב העולים – כרבע מהם. הקשר שבין הכנסה לשימוש בשירותים בולט במיוחד, כאשר מצאנו כי 95 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה לא נאלצו אף פעם לוותר על שירות רפואי נחוץ, ולעומת זאת, 10 אחוזים מבעלי הכנסה נמוכה השיבו שנאלצו לוותר פעמים רבות על שירות רפואי נחוץ.

על רקע הדיון הציבורי המתעורר מידי פעם, שאלנו גם לגבי ההעדפות של הציבור, "על מה ראוי לשים דגש, כדי לשפר את רמת הבריאות של האוכלוסייה"? ייתכן שהממצא הבולט, של העדפת הרחבת סל התרופות

⁵ ראוי לציין כי ממצאים דומים נמצאו בסקרים שנערכו על-ידי מכוני מחקר אחרים.

איננו מפתיע על רקע הבולטות של נושא זה בדיון הציבורי. מעניין, אם כן, לציין, כי כשליש מהציבור בחר להדגיש את החשיבות של רפואה מונעת וחינוך לבריאות והקדיש לו מקום קרוב מאוד לזה של "הרחבת סל התרופות" להלן התפלגות באחוזים של העדפות הציבור.

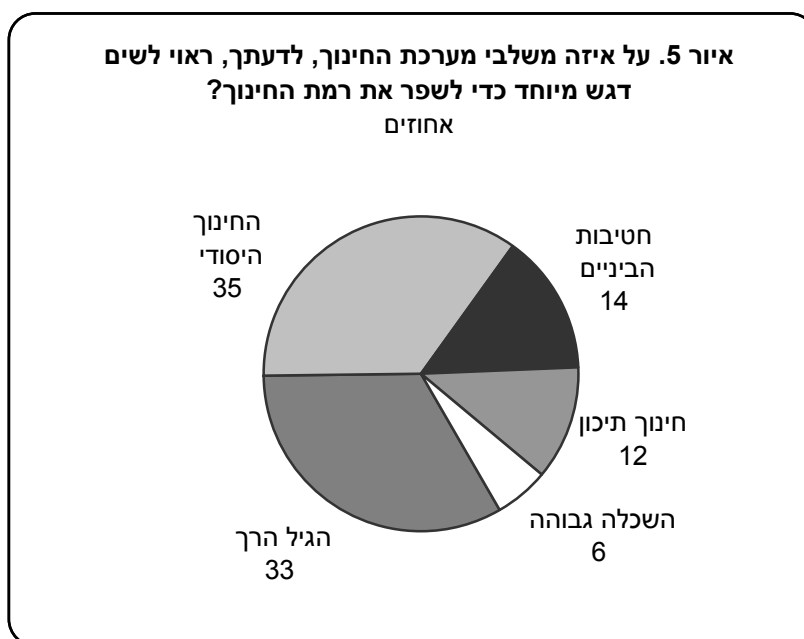
37	הרחבת סל התרופות
32	רפואה מונעת וחינוך לבריאות
10	הכללת האשפוז הסיעודי בסל הבריאות
10	שיפור שירותי הרפואה בפריפריה
9	שיפור איכות הסביבה
2	אחר

6. חינוך

מדי שנה אנו בוחנים בסקר את עמדות הציבור באשר לטיב מערכת החינוך, תרומתה לצמצום הפערים, אבחון הבעיות המרכזיות אתם המערכת מתמודדת, והצעדים הדרושים לפתרון בעיות אלה. השנה צמצמנו את השאלות בתחום לשתיים בלבד.

ברוב הסקרים הקודמים הופיעה השאלה, **על מה ראוי לשים דגש כדי לשפר את מערכת החינוך?** (הנשאלים התבקשו השנה לבחור בין האפשרויות: שיפור תנאי השכר והעבודה של המורים; הקטנת כיתות הלימוד; העדפת תלמידים מאוכלוסיות חלשות בהקצאת התקציבים; שינוי בתכני ובתכניות הלימודים; והקטנת האלימות בבתי-הספר). אמנם השנה חל שינוי קל בלבד באפשרויות שהוצגו לנשאלים, אך ההבדל איננו מונע השוואה של ההתפלגות התשובות לעומת שנים קודמות. הממצאים מהסקר שערכנו ב-2006 הראו, שהעלאת שכר המורים חשובה יותר מהקטנת הכיתות (26 לעומת 21 אחוז). עם זאת, הציבור אינו מייחס העדפה ברורה לאף אחת מארבע ההצעות שהועלו זה מספר שנים אלא מעניק להם דרגת חשיבות דומה (של כ-20 אחוז). רק האפשרות של העדפת האוכלוסיות החלשות בהקצאת המשאבים דורגה בעדיפות נמוכה יותר ובמרחק רב מיתר האפשרויות (כ-10 אחוזים השיבו שזהו הנושא שיש להקדיש לו עדיפות, כדי להגיע לשיפור רצוי בתחום החינוך).

בעלי הכנסה גבוהה בלטו בשיעורים הגבוהים יותר, יחסית, בהערכתם את החשיבות שיש לתת להעלאת שכר המורים – יותר מ-35 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה סבורים שנושא זה הוא בעל החשיבות הגדולה ביותר אך גם כ-23 אחוז מבעלי ההכנסה הנמוכה סבורים כך. כמו כן, מצאנו קשר שלילי בין רמת ההשכלה להעדפה של תלמידים מאוכלוסיות חלשות – כחמישית מבעלי ההשכלה היסודית סברו שזהו הנושא בעדיפות ראשונה, לעומת 8 אחוזים בלבד מבעלי ההשכלה האקדמית!

בהשלמה להתרשמות מהעדפות הציבור ביחס לאיתור התחום עליו יש לשים דגש, שאלנו השנה לראשונה, **על איזה משלבי מערכת החינוך ראוי לשים דגש מיוחד, כדי לשפר את רמת החינוך?** התברר לנו שעמדות הציבור בכללותו דומות להעדפות המופיעות בהצהרות משרד החינוך: דהיינו, מתן דגש רב יותר על החינוך הרך והחינוך היסודי ופחות על שלבי החינוך המאוחרים יותר (33 אחוז הצביעו על הגיל הרך, 35 אחוז על החינוך היסודי, 14 אחוז הצביעו על חטיבות הביניים, 12 אחוז על החינוך התיכון ורק 6 אחוזים בחרו לתת העדפה להשכלה הגבוהה.

7. העדפות ערכיות והערכה של הציבור ביחס למדיניות החברתית-כלכלית של הממשלה

כללנו בסקר, כמידי שנה, מספר ממדים של המערכת הערכית, האידיאולוגית של הציבור, ואת הערכתו למדיניות הממשלה. השאלה הראשונה התייחסה למטרות המנחות, לכאורה, את המדיניות החברתית-כלכלית של המדינה (השאלה לא הופיעה בסקרים של השנים הקודמות).

שאלנו את המשתתפים: **"מה דעתך על היקף המשאבים המופנה היום לשירותים חברתיים, כגון חינוך, בריאות, ורווחה? השאלה נכללה בסקר הראשי שנערך ביולי ובסקר שנערך אחרי מלחמת לבנון השנייה (עליו נעמוד להלן, בסעיף 8, בצורה מפורטת יותר):**

הממצא הבולט ביותר מבטא את הדעה הנחרצת של הציבור, שעל הממשלה להגדיל, ולהגדיל בהרבה, את ההוצאה למטרות חברתיות. אפילו המלחמה בצפון כמעט ולא שינתה את דעת הקהל בנקודה זאת (ראה הטבלה). לאור ההחלטיות של הממצאים כמעט ואין טעם לבחון את השונות בין קבוצות האוכלוסייה, ובכל זאת, ראוי לציין, שאין כמעט הבדל בין קבוצות ההכנסה השונות בהתייחסות לשאלה זאת.

משאבים לרווחה (אחוזים)	יולי 2006	ספטמבר 2006
להגדיל בהרבה	76	65
להגדיל במעט	17	23
לא לשנות כלל	5	10
להקטין במעט	1	1
להקטין בהרבה	1	6

ובכן, למרות שיש הסבורים, שבעקבות המלחמה ירדה חשיבות הנושאים החברתיים וקופל הדגל של סדר היום החברתי, הרי מהסקר שנערך אחרי המלחמה מסתבר שהציבור אינו סבור כך – 88 אחוז ממשתתפי הסקר סבורים שיש להגדיל בהרבה או במעט את תקציבי הרווחה גם אחרי המלחמה. עוד מסתבר מהסקר (בתשובות לשאלה נפרדת שנשאלה על הדרך למימון נזקי המלחמה), כי 76 אחוז מהציבור מתנגדים לקיצוץ בתקציבים חברתיים לצורך מימון הוצאות המלחמה.

סדרי העדיפויות של הממשלה עלו גם בשאלה נוספת בסקר: **"איזה מבין התחומים הבאים ראוי לדעתך שיעמוד בראש סדר העדיפויות של**

הממשלה? 40 אחוז מהציבור סבורים, שיש להעמיד את צמצום העוני והפערים החברתיים בראש סולם העדיפויות, לעומת 35 אחוז, הסבורים שיש להעמיד את הביטחון בראש סולם העדיפויות (ראה הטבלה בהמשך). תושבי הצפון אינם נבדלים בנושא זה משאר תושבי הארץ, אם כי מצאנו הבדלים מסוימים בין תושבי האזורים השונים בחלקה הצפוני של המדינה: תושבי "אזור המקלטים" ותושבי אזור "המרחבים המוגנים" תומכים בהגדלת תקציבי הרווחה במידה דומה ואף במידה רבה יותר מאשר הממוצע הארצי, בעוד שתושבי האזור שמחוץ לטווח הסכנה תומכים פחות בהרחבת התקציבים לנושאי הרווחה. ייתכן אמנם, שתוצאות אלה אינן משקפות הבדלים הנובעים מן ההשפעה של מידת ההיחשפות לפגיעה בעת המלחמה וההיזקקות לשירותים החברתיים התומכים, אלא ישנם הבדלים חברתיים-כלכליים ואחרים בין האזורים והם שמביאים את הציבור באזורים אלה להעדפות שונות.

תושבי "אזור המקלטים" העמידו בראש סדר העדיפויות את בעיית הביטחון, בעוד שתושבי "אזור המרחבים המוגנים" העמידו בראש את בעיית צמצום הפערים. מעניין לציין, כי תושבי הצפון, שהיו מחוץ לטווח הסכנה במלחמת לבנון השנייה, העמידו את הביטחון בראש סולם העדיפויות שלהם בשיעורים גבוהים יותר מ"תושבי אזור המקלטים". תושבי הצפון ובמיוחד תושבי "אזור המרחבים המוגנים" גם התנגדו במידה רבה יותר מהממוצע הארצי לקיצוץ בהוצאות לרווחה לשם מימון הוצאות המלחמה (78 תושבי "מקלטים" ו-86 אחוז תושבי "אזורים מוגנים", בהתאמה). יש להדגיש, כי כמעט ולא חלו שינויים בין יולי לספטמבר, והתזוזה היחידה בעקבות המלחמה הייתה העברת דגש מצמיחה הכלכלית לביטחון. שינויים אלה לא הקטינו את שיעור המשתתפים, אשר שמו את הדגש שלהם על הדרישה כלפי הממשלה, להתמקד בפעילות לצמצום העוני והפערים החברתיים.

היעד הראוי לעמוד בראש סדר העדיפויות של הממשלה (אחוזים)	
יולי 2006	ספטמבר 2006
17	13
29	35
9	8
42	40
3	3

צמיחה כלכלית

ביטחון

הקטנת אבטלה

צמצום העוני והפערים בחברה

אחר

מצאנו הבדלים בין קבוצות האוכלוסייה השונות לפי הכנסה, השכלה, ועוד מצאנו הבדלים בין ותיקים לעולים והבדלים המתגלים אצל הקבוצות החלשות, בעיקר ערבים וחרדים. לוח נספח 4 מצביע על הממצאים בהבחנה לפי קבוצות: ראשית יש לציין, כי ההבדלים אינם מתבטאים בהבדלים בהעדפת צמצום העוני והפערים החברתיים – שיעורי ההעדפה לנושא זה נעים בטווח שבין 31 אחוז בקרב בעלי ההשכלה הנמוכה עד 52 אחוז בקרב החרדים, אך רוב קבוצות האוכלוסייה הללו הקדישו לתחום צמצום העוני את החשיבות הרבה ביותר (בסקר יולי).

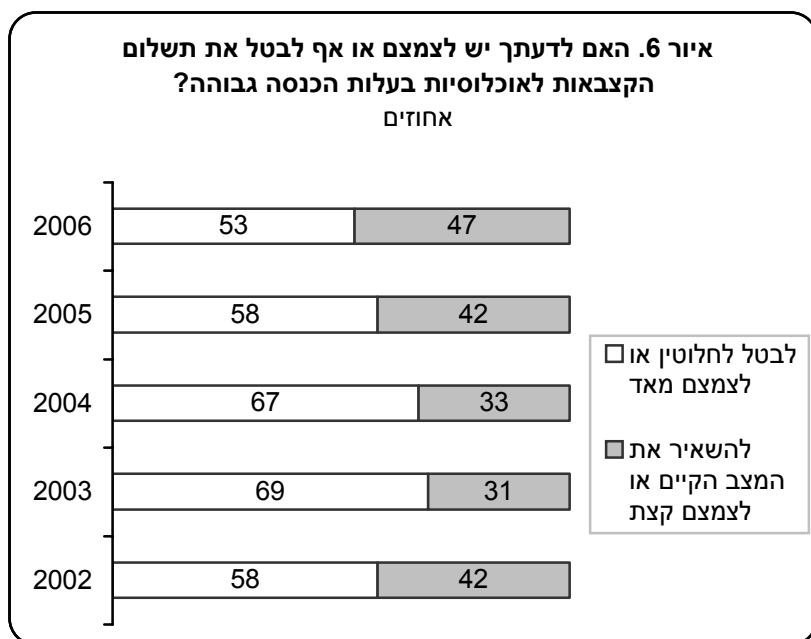
העולים העניקו לתחום הביטחון את החשיבות הרבה ביותר גם בסקר המלא שנערך לפני המלחמה, והערבים בלטו בכך, שהם מעמידים את תחום הביטחון ברמת חשיבות נמוכה יותר לעומת כל קבוצות האוכלוסייה האחרות. הערבים בלטו יחסית לקבוצות האחרות, ביחסם חשיבות לכך, שהממשלה תפעל להקטנת האבטלה.

לאור התשובות לשתי השאלות הקודמות מעניינות במיוחד התשובות לשאלה, שנועדה לברר את גישת הציבור ביחס ל"ניגוד בין מדיניות המכוונת לצמצום הפערים החברתיים לבין מדיניות לעידוד צמיחה כלכלית." מסתבר, כי באופן עקבי, שיעור גדול יותר מכלל המדגם סבור, שיש להעדיף צמצום פערים חברתיים. הדבר עולה בקנה אחד עם התשובות לשתי השאלות הקודמות. עוד בולטת התנועה לעבר אלה הסבורים, שאין ניגוד בין שני כיווני הפעולה, כשהמעבר מקבוצת המעדיפים צמצום פערים קטן יותר מהמעבר מקבוצת המעדיפים צמיחה כלכלית (ראה הטבלה להלן).

2006	2005	2003	צמצום פערים וצמיחה כלכלית (אחוזים)
30	33	34	קיים ניגוד ויש להעדיף צמצום פערים
21	26	30	קיים ניגוד ויש להעדיף צמיחה כלכלית
49	41	36	אין כל ניגוד בין שני כיווני הפעולה הללו

השוואת ההתפלגות (לוח נספח 5) בקרב תת קבוצות לעומת כלל המדגם (הממוצע הכללי) הבליטה כמה וכמה נקודות מעניינות: אם נתרכז בשתי התשובות הראשונות (נפריד את המשיבים "שאינן ניגוד בין העדפת פערים לצמיחה כלכלית") נראה שהמלחמה השפיעה על קבוצות האוכלוסייה השונות בכיוונים שונים: כך, לדוגמא, המלחמה השפיעה על בעלי ההכנסות הגבוהות, בעלי ההשכלה האקדמית והחרדים, וכן על

העולים בכיוון של מתן דגש רב יותר על צמצום הפערים, בעוד שאצל בעלי ההשכלה וההכנסה הנמוכה וכן אצל הערבים היא השפיעה בכיוון ההפוך, של מתן דגש מופחת לצמצום פערים. אצל העולים ואצל בעלי ההשכלה הנמוכה הייתה השפעה בכיוון של העתקת הדגש לצמיחה כלכלית. בהשלמה לכך, מסתבר כי עמדתנו של הציבור ביחס למתן קצבאות הביטוח הלאומי לבעלי הכנסות גבוהות יציבה וברורה (שאלה בעניין זה חזרה ונשאלה בסקרים בשנים האחרונות). מן הסקר עולה כי התמיכה של הציבור בהשאת המצב על כנו עקבית, או לכל היותר יש תמיכה בצמצום קטן בהיקפן של הקצבאות לבעלי הכנסה גבוהה.

8. מלחמת לבנון והשפעתה על עמדות הציבור

הסקר שערכנו בספטמבר 2006 נועד לחזור ולבדוק את עמדות הציבור בחלק מהשאלות ששאלנו ביולי, וכן לשאול מספר שאלות נוספות, כדי להתרשם ממידת ההשפעה של המלחמה על עמדות הציבור בכללותו ועל עמדות תושבי הצפון בפרט⁶ (בחלק מהסעיפים לעיל כבר הצבענו על השפעת המלחמה על עמדות הציבור בנושאים מסוימים).

במסגרת הסקר שאלנו שלוש שאלות ישירות, הנוגעות לתושבי הצפון, ולהשפעת המלחמה עליהם. השאלה הראשונה הייתה, **"האם נשאת ביישוב מגוריד בזמן המלחמה או עזבת?"** והממצא שהתגלה בסקר בספטמבר היה, ש-75 אחוז מכל תושבי הצפון נשארו ביישובים במשך כל המלחמה. התשובות לשאלה זאת מעניינות במיוחד, לאור התחושה כאילו רוב תושבי הצפון חיו כפליטים מחוץ למקום מגוריהם בזמן המלחמה. בהקדמה לדיון בממצאים המפורטים יותר, המבחינים בין קבוצות לפי קריטריונים שונים, ראוי להזכיר כי תקופת הקיץ מאופיינת בדרך-כלל ביציאה של משפחות לחופשה ובוודאי שבת-הספר היו בחופשת הקיץ לאורך כל המלחמה. אין ספק, שהייתה לכך השפעה על מספר הנשארים ביישובים ועל מספר העוזבים, ובמיוחד על שיעורם של העוזבים למספר ימים במהלך התקופה. אפשר אף לקבל אינדיקציה לשיעור העזיבה ה"רגיל" בתקופה זאת של השנה, ממספר העוזבים למספר ימים ושבעות באזור הצפון, שהיה שמחוץ לטווח המקלטים והמרחבים המוגנים – 5 אחוזים ("עזבתי למספר ימים") ו-6.5 אחוזים ("עזבתי למספר שבועות"), בהתאמה.

בהמשך לכך, מצאנו לגבי כל אוכלוסיית הצפון, כי 85 אחוז מהגברים לא עזבו את מקום מגוריהם כלל, ועוד כ-9 אחוזים מהגברים עזבו למספר ימים בלבד. אם "מנכים" ממספרים אלה את שיעורי העוזבים "הרגילים" באזור, לפי האזור שהיה מחוץ לטווח הירי, מתברר שהעזיבה בקרב הגברים הייתה ממש זניחה בהיקפה. אצל הנשים המספרים עמדו על 66 ו-13 אחוז, בהתאמה. ההבחנה בין האזורים בתוך הצפון מגלה כי, ב"אזור המקלטים" מספר התושבים שלא עזבו את היישובים כלל עמד על 63, וב"אזור המרחבים המוגנים" הוא עמד על 79 אחוז. מכאן אנו

⁶ מבין תושבי הצפון, 38 אחוז תושבי "איזור המקלטים", 39 אחוז תושבי "אזור המרחבים המוגנים" ו-23 אחוז תושבי האזור שמחוץ לטווח הסכנה (טווח טעות הדגימה כ-4 אחוזים)

מסיקים, שהרוב המוחלט של תושבי הצפון נשארו כל זמן המלחמה ביישוביהם או לכל היותר עזבו למספר ימים בלבד.

מבין קבוצות האוכלוסייה (בכל אזור הצפון), ששיעור העזיבה בהן היה נמוך במיוחד, יש לציין את האוכלוסייה הערבית (90 אחוז), גילאי 50-64 (97 אחוז), בעלי הכנסה מעט מעל הממוצע (81 אחוז), ועצמאים (82 אחוז). בעלי הכנסה גבוהה בהרבה מהממוצע, שיותר מ-20 אחוז מהם עזבו לתקופה של מספר שבועות ועוד כ-9 אחוזים עזבו לכל התקופה, בלטו בשיעורי העזיבה הגבוהים שלהם. מממצאי הסקר מתחזק הרושם, שמי שהיה צריך להישאר בגלל עבודתו, ו/או מי שלא היה לו לאן לעזוב, או שלא יכול היה להרשות זאת לעצמו נשאר בבית.

כדי לבחון את השפעתה הכלכלית של המלחמה, שאלנו את משתתפי הסקר, **"האם המלחמה האחרונה בצפון (ובדרום) פגעה במצב הכלכלי האישי שלך ושל משפחתך?"** 13 אחוז מכלל המשתתפים השיבו שהמלחמה פגעה בהם במידה רבה או במידה רבה מאד אולם מסתבר, כצפוי, שהפגיעה בתושבי הצפון הייתה הרבה יותר קשה – 48 אחוז מבין תושבי "אזור המקלטים", ו-28 אחוז "מתושבי אזור המרחבים המוגנים" דיווחו על פגיעה רבה. מעבר לכך, מצאנו כי ערבים נפגעו כלכלית יותר מיהודים, ועצמאים יותר משכירים.

עוד שאלנו את משתתפי הסקר, לגבי התפקוד של שירותי הרווחה בעת המלחמה. התשובות התפלגו שווה בשווה בין אלה שהשיבו, שהשירותים תיפקדו היטב או בסדר (41 אחוז), לבין אלה שהשיבו שהם לא תיפקדו כלל או שתפקדו לא כל-כך טוב (42 אחוז). מעניין לציין, כי שיעור הסבורים, ששירותי הרווחה "לא תיפקדו כלל או תפקדו לא טוב" היה גבוה מהממוצע של תושבי הצפון בעיקר בקרב תושבי "אזור המקלטים" (55 אחוז). בשני האזורים האחרים, "אזור המרחבים המוגנים" והאזור "שמחוץ לטווח הירי" שיעורם היה נמוך מהממוצע (36 ו-30 אחוז, בהתאמה). עוד מצאנו, כי האוכלוסייה הערבית הרבה יותר ביקורתית מהאוכלוסייה היהודית ביחס לתפקוד שירותי הרווחה בצפון (למעלה מ-50 אחוז מהערבים השיבו שהשירותים לא כל-כך תפקדו לעומת כ-30 אחוז בקרב היהודים).

לוח נספח 1. האם ההכנסה מספקת לצורכי הקיום הבסיסיים?

2006	2005	2004	2003	2002	2001	אחוזים
לפי הכנסה						
73	66	59	51	56	71	גבוהה – קיום ללא קושי
4	6	12	7	20	5	גבוהה – קיום בקושי
7	6	8	9	8	8	נמוכה – קיום ללא קושי
64	68	58	60	59	64	נמוכה – קיום בקושי
לפי השכלה						
23	26	26	26	15	20	אקדמית – קיום בקושי
34	31	30	28	34	37	אקדמית – קיום ללא קושי
54	68	58	48	43	47	יסודית – קיום בקושי
12	10	11	15	11	11	יסודית – קיום ללא קושי
קבוצות נבחרות						
32	49	50	36	46	48	עולים – קיום בקושי
30	18	13	18	22	29	עולים – קיום ללא קושי
45	43	33	42	38	32	חרדים – קיום בקושי
12	13	17	21	11	8	חרדים – קיום ללא קושי
55	55	46	44	55	48	ערבים – קיום בקושי
15	19	16	17	12	15	ערבים – קיום ללא קושי

לוח נספח 2. ציפיות לעתיד, לפי הכנסה ולפי השכלה (האם אתה מצפה שמצבך ומצב משפחתך ישתנה בשנה הקרובה?)

2006	2005	2004	אחוזים
לפי הכנסה			
7	8.5	9	הכנסה גבוהה – מצב יורע
39	37	22	הכנסה גבוהה – מצב ישופר
24	24	22	הכנסה נמוכה – מצב יורע
26	26	43	הכנסה נמוכה – מצב ישופר
לפי השכלה			
12	16	16	אקדמית – מצב יורע
30	25	35	אקדמית – מצב ישופר
18	26	21	יסודית – מצב יורע
26	18	48	יסודית – מצב ישופר

לוח נספח 3. חשש מאבטלה, לפי קבוצות נבחרות

2006	2005	2004	2003	2002	2001	אחוזים
						לפי הכנסה
8	15	15	28	22	16	הכנסה גבוהה – חושש במידה רבה או רבה מאד
77	62	58	59	59	69	הכנסה גבוהה – חושש במידה קטנה או כלל לא
39	49	46	56	51	52	הכנסה נמוכה – חושש במידה רבה או רבה מאד
37	31	30	25	33	32	הכנסה נמוכה – חושש במידה קטנה או כלל לא
						לפי השכלה
23	27	27	37	33	25	השכלה אקדמית – חושש במידה רבה או רבה מאד
55	45	44	35	45	52	השכלה אקדמית – חושש במידה קטנה או כלל לא
37	51	49	42	44	43	השכלה נמוכה – חושש במידה רבה או רבה מאד
47	36	29	39	39	39	השכלה נמוכה – חושש במידה קטנה או כלל לא
						קבוצות נבחרות
26	45	39	42	54	46	עולים – חושש במידה רבה או רבה מאד
36	27	40	33	31	41	עולים – חושש במידה קטנה או כלל לא
18	20	23	39	27	28	חרדים – חושש במידה רבה או רבה מאד
54	52	48	36	50	43	חרדים – חושש במידה קטנה או כלל לא
38	45	44	48	42	50	ערבים – חושש במידה רבה או רבה מאד
51	36	32	27	39	33	ערבים – חושש במידה קטנה או כלל לא

לוח נספח 4. איזה מבין התחומים הבאים ראוי שיעמוד בראש סדר העדיפויות של הממשלה?

אחוזים סקר יולי	הכנסה		השכלה		קבוצות נבחרות	
	נ	ג	נ	ג	ע	ח
צמיחה כלכלית	13	26	19	17	27	15
ביטחון	30	24	27	31	15	24
הקטנת אבטלה צמצום העוני	9	5	21	8	15	7
והפערים בחברה	46	41	31	41	40	52
אחר	2	4	3	4	3	2
סקר ספטמבר						
צמיחה כלכלית	13	10	13	15	14	12
ביטחון	33	36	32	35	21	32
הקטנת אבטלה צמצום העוני	8	8	10	7	19	4
והפערים בחברה	44	41	43	38	45	51
אחר	3	4	1	5	1	2

לוח נספח 5. מדיניות המכוונת לצמצום פערים לעומת מדיניות לעידוד צמיחה כלכלית

אחוזים סקר יולי	הכנסה		השכלה		קבוצות נבחרות	
	נ	ג	נ	ג	ע	ח
קיים ניגוד ויש להעדיף צמצום פערים	31	24	27	27	28	27
קיים ניגוד ויש להעדיף צמיחה כלכלית	26	20	28	20	33	22
סקר ספטמבר						
קיים ניגוד ויש להעדיף צמצום פערים	30	32	25	30	23	35
קיים ניגוד ויש להעדיף צמיחה כלכלית	26	23	42	15	31	19

מקרא: נ – נמוך ביותר, ג – גבוה ביותר, ע – ערבים, ח – חרדים, עו – עולים אחרי 1989